

Från synd till storhetstid!

Det var **SYND OCH SKAM**. Det där med dans. Men trots massivt motstånd från etablissemanget **VÄXTE ANTALET DANSBANOR** i snabb takt under 30- och 40-talen. **FÅR JAG LOV** har gjort en tillbakablick på tiden när "dansbaneeländet" breddade ut sig fram till storhetstiden på 70-talet. Häng med på en resa genom några händelserika decennier i **DANSENS HISTORIA**.

text: Inge Nilsson
foto: Lorentz Mattsson,
Dagmar Pehrsson,
Inge Nilsson

Intresset för musik och dans har funnits i alla kulturer så långt man kan se. Men i perioder har det motarbetats kraftigt och förknippats med synd och elände. Så var det också i Sverige, framför allt under 30-40-talen när det så kallade "dansbaneeländet" verkligen fick fotfäste.

Det började långt tillbaka med så kallade vägskaledanser där en ensam fiolspelman spelade upp till dans för ungdomarna i de närmaste byarna. Men med tiden växte det fram ett stort antal mer etablerade dansställen med enkla dansbanor med eller utan tak. Dans som nöje ansågs emellertid av etablissemanget vara undergången för ungdomen och ett hot mot samhällsordningen.

Dansbanorna frodades dock under 1930- och 40-talen och hade den breda publiken med sig men opinionen mot sig. Dagens momsorättvisa, att det är högre moms på danstillställningar än på konserter, är en storm i ett vattenglas jämfört med hur samhället motarbetade dansen då. Det utbröt moralpanik och dansen ansågs vara roten till allt ont. Den var ett hot mot hela samhället och var grogrund för ökad sexuell lösläpplighet, veneriska sjukdomar, aborter, utomäktenskapliga barn, prostitution, alkoholism, lösdriveri, otrohet och skilsmässor. Stegen på dansbanan var också de första stegen på brottets väg, hävdades det från vissa håll.

Präster, lärare, professorer, läkare, tidningsredaktörer, kulturarbetare, sociala myndigheter, barnavårdsnämnder, fattigvårdskonsulenter, polismyndigheter, politiska föreningar, nykterhetsorganisationer, bildningsförbund och Röda korset, alla förenades de över partiskiljelinjier mot dans, nöjesliv och smutslitteratur. Dansen borde förbjudas i lag, sades det.

"MORALISKA PESTHÄRDAR"

Det hela flammade upp som mest 1938 i Kronobergs län som tydligen hade haft en intensiv danssommare. I slutet av denna skrev biskopen i Växjö, Yngve Brilioth, (sedermåla ärkebiskop) för domkapitlets räkning en skrivelse till regeringen och bad om ingripanden för att hejda ett fortgående förfall och påpekade bland annat... "den fria dansen, ofta medför en osund sinneshets, som kan ha påtagliga sedliga vådor".

Men domkapitlet i Växjö var inte först med att angripa dansen. Upprepade motioner i riksdagen 1934 och 1936 påpekade att "på landsbygden äro dansbanorna ofta moraliska pesthärddar". Man ville även "operera bort kräftbölden, sanera i träsket, och hålla reda på busfröna och slagskämparna". För på den tiden så flöt brännvinet och blodet på dansbanorna.

Nästa kampanj sattes igång 1941 av socialsekreterare Allan Svantesson vid Svenska Kyrkans Diakonistyrelse som skickade ut 2 854 enkäter om dansen till i första hand präster, lärare och läkare. Minde än hälften sändes åter men han fick skrämmande rapporter om danseländet. "Det är den sista dansen, den så kallade sistans, som oftast bär skulden till unga flickors graviditet", meddelade en blekingeprest. Nio av tio präster rekommenderade förbud. Dansbanelivet, filmutbudet och smutslitteraturen skulle saneras.

Man vände sig också mot musiken. En del av den tidens dansmusik var jazzen. "Jazzorkestrarna ha i regel någon swingig refrängsängerska, som emellanåt babsar fram en sentimental eller hetsigt eggande olåt."

Men alla var inte eniga. Det fanns också präster och läkare som rapporterade att inte dansen var något problem. En göteborgsläkare på en könsopoliklinik konstaterade att nöjeslivet var mer hyfsat än förr.

År 1941 gav Allan Svantesson också ut stridskriften Ungdomens fiende nr 1 – Den offentliga dansen där han utförligt beskriver dansbaneeländet.

Hur såg då verkligheten ut och vad var de egentliga bakomliggande orsakerna till denna moralpanik? Det var inte så farligt enligt tillgänglig statistik. Antalet

Fler och fler dansbanor byggdes på 40-talet och publiken dansade glatt vidare, trots det massiva motstånd från etablissemanget som rådde.

Dansannonserna var många och stora i Smålandsposten under 1970-talet. Här två torsdagsnummer från 1972 och 1978. En del av dansställen finns kvar men har inte dans så ofta och andra är borta för alltid.

Alice Babs började turnera i parkerna i slutet av 30-talet och slog igenom stort i filmen *Swing it*, magistern, 1940. Filmen, som starkt bidrog till den swingvåg som drog genom landet, anklagades för att orsaka moraliskt förfall bland ungdomarna.

Dans på TrojavalLEN i småländska Ryd i slutet på 40-talet.

Trio på väg med cykel för att spela upp till dans i södra Sverige, sent 40-tal. Trumslagaren heter Lorentz Mattsson, därav initialerna LM på den stora bastrumman.

utomäktenskapliga barn sjönk från över 15% i seklets början till 13,9 under 1930-talet och under 1940-talet till 9,4%. Antalet könssjukdomar och kända aborter minskade kraftigt under panikåret 1941. Ett betänkande från Ungdomsvårdskommittén 1945 visade att nöjesliv fylle en ganska liten del av ungdomens fritid. Man studerade, idkade ideellt föreningsliv eller stickade kofter.

År 1938 blev handel med preventivmedel tillåten vilket medförde en ökad sexuell frigörelse. Detta tillsammans med att folk från olika samhällsklasser började umgås på dansbanorna intensifierade motståndet från etablissemanget.

FLER OCH FLER DANSSTÄLLEN

Men inget kunde stoppa att dansintresset tog fart och fler dansställen etablerades. Arrangörer var ofta idrottsföreningar, som av motståndarsidan kallades "nöjeslivets profitörer". Det växte också fram ett antal folkparker. Dessutom fanns det ambulerande tivolin som även hade dansbanor. År 1941 fanns det i hela landet 400 ambulerande tivolin med dans.

I Växjö Stifts Hembygds kalender årgång 1935 kan man läsa att enbart i Kronobergs län, som är en tredje-

del av Småland, fanns det då 89 fasta och 44 mera tillfälliga dansbanor (att jämföra med dagens fyra, fem stycken). År 1939 fanns en julidag nästan 45 dansannonser i länets ledande dagstidning Smålandsposten. Och om vi fortsätter att fokusera på Kronobergs län så kan man i samma tidning se att se att under 1960- och 70-talen var det fortsatt hela sidor med dansannonser. Både torsdagarna den 3 augusti 1972 och 24 augusti 1978 är det över 20 dansannonser inför helgens danser i Kronoberg med omnejd. På den tiden var det mycket dans även på onsdagarna så tisdagen den 9 augusti 1960 kan man hitta sex dansannonser. En del av dessa dansställen finns kvar men har inte dans så ofta att det samtidigt kan bli den mängden med annonser.

På 1970-talet var dansintresset så stort i Växjö att den 1972 nystartade dansrestaurangen Oléo under flera år hade dans fem dagar i veckan tisdag-lördag med olika åldersgränser. Dessutom hade Folkets Park i Växjö dans regelbundet.

Sedan dess har tiderna förändrats men både folkparken och Oléo finns kvar och har dansverksamhet.

Den som vill veta mer kan läsa Jonas Frykman: Dansbaneeländet – Ungdomen, populärkulturen och opinionen, Stockholm, 1988. ©

”Som emellanåt babsar fram en sentimental eller hetsigt eggande olåt

Citaten i texten är hämtade från följande skrifter:
♦ JG Hazén: Dansbanan, 1926
♦ Jonas Frykman: Dansbaneeländet – Ungdomen, populärkulturen och opinionen, Stockholm, 1988
♦ Allan Svantesson: Ungdomens fiende nr 1 – Den offentliga dansen, 1941
♦ Växjö Stifts kalender, 1935